

Janis Varoufakis

DOŠPELÁGI V MIESTNOSTI

Môj boj s európskym establišmentom

absynt

absynt

Janis Varoufakis

DOSPĚLÁCI V MĚSTNOSTI

Můj boj s evropským establishmentem

Copyright © Yanis Varoufakis 2017

All rights reserved

Translation © Peter Tkačenko

Graphic Design © Roman Juhás

ISBN 978-80-8203-123-5

Publikáciu z verejných zdrojov podporil

Fond na podporu umenia

u. fond
na podporu
umenia

Obsah

5	Obsah
9	Poznámka k citátom
11	Predhovor
15	PRVÁ ČASŤ Zima našej úzkosti
17	1. kapitola — Úvod
31	2. kapitola — Bailoutistan
67	3. kapitola — Napínajú si jazyk ako luk
105	4. kapitola — Šliapanie vody
137	5. kapitola — Zúr, keď svetlo opúšťa už zem
171	DRUHÁ ČASŤ Neporaziteľná jar
173	6. kapitola — Začíname...
205	7. kapitola — Žičlivý február
249	8. kapitola — Zhon pred búrkou
279	9. kapitola — Chvíľa ponurého uspokojenia
315	10. kapitola — Demaskovaný
341	11. kapitola — Jarné mrazy
369	12. kapitola — Čaro Merkelovej
391	13. kapitola — Koniec veľkej šance
415	14. kapitola — Najkrutejší mesiac
447	TRETIA ČASŤ Koncovka
449	15. kapitola — Odpočítavanie k záhube
479	16. kapitola — Dospeláci v miestnosti
501	17. kapitola — Levi vedení oslami
533	Epilóg
543	Podakovanie
545	Dodatky
561	Poznámky

*Všetkým, ktorí hľadajú kompromis,
ale radšej prehrajú, ako by sa kompromitovali.*

Poznámka k citátom

V knihe tohto typu, v ktorej veľmi záleží na tom, kto komu čo povedal, som vyvinul všemožné úsilie o čo najpresnejšie citovanie. Opieral som sa pritom o nahrávky mobilným telefónom alebo o poznámky, ktoré som si robil počas početných oficiálnych rokovaní a rozhovorov. Ak som nemal k dispozícii nahrávky či poznámky, spoliehal som sa na vlastnú pamäť a podľa možností na spomienky ďalších prítomných.

Čitateľ by mal vziať na vedomie, že mnohé rozhovory, o ktorých sa v knihe zmiňujem, sa udiali v gréčtine. Patria medzi ne rozhovory s mojím personálom na ministerstve financií, rozhovory v parlamente, na aténskejších uliciach, s premiérom, na rokovaníach vlády a medzi mojou partnerkou Danae a mnou. Podľa potrieb som ich preložil do angličtiny.

Jedine debaty s francúzskym ministrom financií Michelom Sapinom sa neudiali v gréčtine ani v angličtine. Vskutku, Sapin ako jediný člen Euroskupiny nehovoril na rokovaníach po anglicky. Komunikovali sme buď prostredníctvom tlmočníkov, prípadne pomerne často tak, že on hovoril po francúzsky a ja som mu odpovedal po anglicky. Obaja sme jazyku toho druhého rozumeli v miere, ktorá postačovala na vedenie diskusie.

Svoje svedectvo som striktne obmedzil na rozhovory, ktorých zverejnenie je vo verejnom záujme, pretože vrhajú svetlo na udalosti, ktoré ovplyvnili životy miliónov ľudí.

Predhovor

Vo svojej predchádzajúcej knihe *A chudobní musia zniesť všetko?: Európa, úspory a hrozba pre globálnu stabilitu* som ponúkol historické vysvetlenie, prečo Európa už desaťročia prechádza procesom, na konci ktorého príde o svoju integritu a zapredá svoju dušu. V čase, keď som ju v januári 2015 dokončoval, stal som sa gréckym ministrom financií a ocitol som sa v bruchu netvora, o ktorom som písal. Na poste ministra financií chronicky zadlženej európskej krajiny uprostred zápasu s veriteľmi – medzi ktorými boli najsilnejšie európske vlády a inštitúcie – som sa mohol z prvej ruky oboznámiť s bezprostrednými príčinami pádu do bahna, z ktorého sa zrejme budeme dostávať veľmi, veľmi dlho.

Táto kniha rozpráva práve tento príbeh. Dal by sa opísať ako príbeh akademika, ktorý sa na chvíľu ocitol na pozícii ministra a potom sa z neho stal ohlasovateľ nečestných praktík. Alebo ako indiskrétna pamäť, v ktorých sa objavujú také mocné osobnosti, ako je Angela Merkelová, Mario Draghi, Wolfgang Schäuble, Christine Lagardová, Emmanuel Macron, George Osborne a Barack Obama. Prípadne ako príbeh o skrachovanej krajinke, ktorá sa rozhodla vzoprieť európskym goliášom, aby sa vyhla dlhovému žaláru, no napokon utrpela zdrvivujúcu, hoci čestnú prehru. Ani jeden z ponúkaných opisov však nevystihuje moju skutočnú motiváciu na napísanie tejto knihy.

Krátko po nemilosrdnom potlačení gréckej vzbury zo začiatku roku 2015, známej ako Grécka či Aténska jar, stratila dych aj španielska ľavicová strana Podemos; nepochybne aj preto, že mnohí voliči sa báli podobného zaobchádzania zo strany nekompromisnej Európskej únie. Pri pohľade na to, ako EÚ v prípade Grécka otvorene opovrhuje demokraciou, sa mnohí britskí voliči labouristov rozhodli, že budú

hlasovať za brexit. Brexit zasa posilnil Donalda Trumpa. A Trumpov triumf priniesol čerstvý vietor do plachiet xenofóbnym nacionalistom v celej Európe i vo svete. Vladimir Putin si musí neveriacky pretierať oči, keď vidí, ako Západ ochotne podryva sám seba.

Príbeh tejto knihy nie je len symbolom toho, ako sa mení Európa, Veľká Británia a Spojené štáty. Zároveň prináša realistický pohľad na to, ako a prečo sa lámu naše politické štruktúry a sociálne ekonomiky. Napriek tomu, že takzvaný liberálny establišment protestuje proti falošným správam rastúcej alternatívnej praveice, bude vhodné pripomenúť, že ten istý establišment v roku 2015 proti proeurópskej, demokratickej vláde v malej európskej krajine spustil nemilosrdne efektívnu kampaň prekrúcania pravdy a lámania charakterov.

Aj keď dúfam, že moje postrehy budú užitočné, motivácia napísať túto knihu siaha hlbšie. V pozadí mojich konkrétnych zážitkov som spozoroval univerzálny príbeh – príbeh o tom, čo sa stane, keď sa ľudské bytosti ocitnú vydané napospas krutým okolnostiam vygenerovaným zväčša neviditeľnou, ľudského citu zbavenou sieťou mocenských vzťahov. Preto v tejto knihe nenájdete žiadnych „klaďasov“ a „záporákov“. Zaplňajú ju ľudia, ktorí sa v neprijemných podmienkach snažia zachovať najlepšie, ako vedia. Každý z tých ľudí, o ktorých sa zmieňujem na nasledujúcich stranách, bol presvedčený, že koná správne, no ich činy v súhrne privodili nešťastie kontinentálnych rozmerov. Nie je to azda materiál hodný skutočnej tragédie? Nie preto v nás Sofoklove a Shakespearove tragédie rezonujú aj dnes, stáročia po udalostiach, na ktoré sa odvolávajú?

Generálna riaditeľka Medzinárodného menového fondu Christine Lagardová v istej chvíli zúfalo podotkla, že na vyriešenie tejto drámy potrebujeme „dospelákov v miestnosti“. Mala pravdu. V mnohých miestnostiach, kde sa táto dráma odvíjala, sa prejavil žalostný nedostatok dospelákov. Pokiaľ ide o postavy, spravidla patrili do dvoch kategórií: boli buď banálne, alebo fascinujúce. Tie banálne si plnili povinnosti a zaškrtovali políčka s pokynmi, ktoré im posunuli ich páni. Títo páni – politici ako Wolfgang Schäuble alebo funkcionári ako Christine Lagardová či Mario Draghi sa však v mnohých smeroch líšili. Mali schopnosť dívať sa na samých seba ako na účastníkov drámy

a možnosť vstúpiť do dialógov so samými sebou v nich prebúdza fascinujúce sklony podľahnúť pasci sebanaplňajúceho proroctva.

Vskutku, pozorovať správanie veriteľov Grécka bolo ako sledovať upravenú verziu *Macbetha* odohrávajúcu sa v krajine Oidipa. Tak ako si Oidipov otec, tébsky kráľ Laios, nechtiac privodil vlastnú vraždu, lebo uveril proroctvu, že ho zabije jeho syn, aj najbystrejší a najmocnejší hráči tejto drámy si privodili vlastnú skazu, lebo sa báli proroctva, ktoré ju predvídalo. Veritelia Grécka si s obavami uvedomovali, ako ľahko im môže moc vyklížiť pomedzi prsty, a preto ich často premohla neistota. Zo strachu, že neoficiálny grécky bankrot ich môže pripraviť o politickú kontrolu nad Európou, naordinovali tejto krajine také recepty, ktoré postupne naštrbili ich politickú kontrolu nielen nad Gréckom, ale nad celou Európou.

V istej chvíli, keď ako Macbeth vycítili, že ich moc sa mení na neznesiteľnú bezmocnosť, podľahli nutkaniu urobiť to najhoršie. Podchvilou akoby som ich počul deklamovať:

Tak som sa vnoril do krvavých vôd,
že keby som sa mienil vrátiť späť,
preplávať by som musel celý svet.
Čo v hlave víri mi, chce pevnú dlaň:
keď musíš konať, váhaniu sa bráň.

Macbeth, III., 4

Svedectvo jedného z aktérov takejto krvavej drámy nemôže byť ne-zaujaté ani bez pokusov obhajovať vlastné činy. V snahe poskytnúť čo najférovejšiu a najnestrannejšiu výpoveď som sa teda pokúsil vnímať vlastné činy aj činy iných v optike autentickej gréckej či shakespearovskej tragédie, keď postavy, ani dobré, ani zlé, zaskočia nečakané dôsledky činov, ktoré vykonali v najlepšej viere. Mám podozrenie, že v tejto úlohe som lepšie uspel pri ľuďoch, ktorých pokladám za fascinujúcich, a oveľa menej pri tých, čo mi svojou banálnosťou otupovali zmysly. Ťažko sa mi však za to ospravedlňuje, keďže ponúknuť inú optiku by znamenalo zmenšiť historickú presnosť tohto svedectva.

PRVÁ ČASŤ
Zima našej úzkosti

1. kapitola – Úvod

Jediná farba, čo prerážala prítomie hotelového baru, pochádzala z jagového jantáru v poháriku pred ním. Keď som k nemu podišiel, zdvihol ku mne oči, kývnutím ma pozdravil a opäť sklopil zrak do svojej whisky. Vyčerpaný som sa zviezol na mäkkú pohovku.

Jeho inak priateľský hlas znel v tej chvíli mimoriadne mrzuto. „Janis,“ oslovil ma, „urobili ste veľkú chybu.“

Keď sa Washington D. C. ponorí do jarnej noci, zavládne v ňom na rozdiel od rušného dňa neuveriteľný pokoj. Politickí pracovníci, lobisti a vybavovači sa stiahnu z obehu, vzduch sa vyčistí od napätia a v baroch zostane len zopár ľudí, ktorí na úsvite nemusia vstávať, a ešte menej tých, u ktorých nad spánkom zvíťazia starosti. V tú noc, rovnako ako počas predchádzajúcich osemdesiatjedennocí, respektíve nasledujúcich osemdesiatjedennocí, som patril k tým druhým.

Do hotelového baru, kde sme sa mali stretnúť, mi to zo sídla Medzinárodného menového fondu na 19. severozápadnej ulici číslo 700 trvalo pešo pätnásť minút. Až do tejto chvíle by som si nebol ani pomyslel, že prechádzka fádnyimi opustenými ulicami amerického hlavného mesta môže byť taká osviežujúca. Vyhliadka na stretnutie s tým veľkým mužom mi po pätnástich hodinách za jedným stolom s mocnými ľuďmi, ktorým v úprimnosti bránila vlastná banálnosť alebo strach, prinášala pocit úľavy. Mal som sa stretnúť s človekom s mimoriadnym vplyvom vo Washingtone aj inde, s mužom, ktorého nikto nemôže obviňovať z banálnosti či zo strachu.

To všetko sa zmenilo pri jeho trpkkej úvodnej vete, ktorá v tlmenom svetle medzi pohyblivými tieňmi vyznela ešte mrazivejšie.

„A aká chyba to bola, Larry?“ kontroval som s predstieraným chladom.

„Vyhrali ste voľby!“ odvetil.

Písal sa 16. apríl 2015, deň, ktorý bol presne v polovici môjho krátkého pôsobenia vo funkcii gréckeho ministra financií. Necelých šesť mesiacov predtým som žil životom akademika, učil som na Fakulte verejných vzťahov Lyndona B. Johnsona na Texaskej univerzite v Austine, kam ma uvoľnila Aténska univerzita. Môj život sa však dramaticky zvrtol v januári, keď ma zvolili za poslanca gréckeho parlamentu. V kampani som predniesol jediný sľub: že urobím, čo je v mojich silách, aby som našu krajinu vymanil z dlhovej kazajky a ničivých úsporných opatrení, ktoré na ňu uvalili jej európski spojovníci a MMF. Do amerického hlavného mesta a do tohto baru ma priviedol práve tento sľub – a pomoc mojej blízkej spolupracovníčky Eleny Paranitiovej, ktorá mi stretnutie sprostredkovala.

V snahe zakryť nervozitu som na jeho suchý humor zareagoval úsmevom a napadlo mi, *Vari chce takto podporiť moje odhodlanie zápasíť s armádou nepriateľov?* Uľavilo sa mi, keď som si uvedomil, že sedemdesiaty prvý minister financií USA a dvadsiaty siedmy prezident Harvardovej univerzity sa nepreslávil útlacitnosťou.

Rozhodol som sa, že vážnu debatu ešte na chvíľu odsuniem, kývnutím som si od barmana vypýtal whisky a poznamenal som, „Larry, kým sa pustíte do rozoberania mojej chyby, chcem vám povedať, že vaša podpora a rady pre mňa v uplynulých týždňoch veľa znamenali. Som vám úprimne vďačný. Najmä ak uvážim, že som o vás roky hovoril ako o vládcovi temnoty.“

Larry Summers ani brvou nepomohol a odvetil, „Aspoň že som bol pre vás vládca. Vyjadrovali sa o mne aj horšie.“

V nasledujúcich hodinách sme sa zaoberali vážnymi témami. Preberali sme technické záležitosti: dlhové swapy, fiškálnu politiku, reformy trhu, „zlé“ banky. Na politickom fronte ma varoval pred porážkou v propagandistickej vojne a že „Európania“, ako hovoril existujúcim európskym mocnostiam, idú po mne. Navrhol, a ja som s ním súhlasil, že akákoľvek nová dohoda pre moju ťažko a dlho skúšanú krajinu musí byť taká, aby ju nemecká kancelárka mohla svojim voličom predložiť ako *svoj* nápad, ako svoje *osobné* riešenie.

Veci sa vyvíjali lepšie, než som dúfal, zhodli sme sa na všetkom, na čom záležalo. Zaistiť si podporu Larryho Summersa v boji proti mocným inštitúciám, vládam a mediálnym konglomerátom žiadajúcim kapituláciu mojej vlády a moju hlavu na striebornom podnose nebola žiadna maličkosť. Napokon, keď sme sa dohodli na ďalších krokoch, a predtým, ako nás kombinácia únavy a alkoholu poslala do postele, Summers sa na mňa vážne zahľadel a položil mi tak dobre natrénovanú otázku, až som mal podozrenie, že už ňou predtým mnou skúšal aj iných.¹

„Existujú dva druhy politikov,“ spustil, „insidri a outsiders. Outsidri uprednostňujú slobodu hovoriť svoju verziu pravdy. Cenou za túto slobodu je ignorácia zo strany insidrov, ktorí prijímajú dôležité rozhodnutia. Pokiaľ ide o insidrov, tí sa držia neporušiteľného prikázania: nikdy sa nepostavíš proti ostatným insidrom a nikdy outsiderom nepovieš, čo hovoria alebo robia insidri. Čo z toho majú? Prístup k informáciám a príležitostiam, hoci nie k zárukám, že ovplyvnia mocných ľudí alebo výsledky.“ Po tomto vyrukoval s kľúčovou otázkou: „Čiže, Janis, do ktorej z týchto skupín patríte?“

Instinkt ma nabádal zareagovať jediným slovom, no bolo ich podstatne viac.

„Povahou som prirodzený outsider,“ začal som, no rýchlo som dodal, „ale som pripravený ju potlačiť, ak to Grécku pomôže uzavrieť novú dohodu, ktorá môj národ vyvedie z dlhového žalára. O jednom nepochybujte, Larry: Budem sa správať ako rodený insider, akokoľvek dlho bude treba, kým na stole nebude životaschopná dohoda – pre Grécko a vlastne aj pre Európu. Ak však insidri, s ktorými prídem do styku, nebudú ochotní vyslobodiť Grécko z dlhovej kazajky, bez váhania zverejním všetko, čo o nich viem, a vrátim sa do prostredia outsiders, ktoré je tak či tak mojím prirodzeným prostredím.“

„To znie férovo,“ odvetil po chvíli premýšľania.

Vstali sme na odchod. Zatiaľ čo sme sa rozprávali, vonku prepukla prietrž mračen, a kým som ho odprevádzal k taxíku, stačilo zopár sekúnd, aby som mal jarné šaty premočené do nitky. Keď sa taxík odlepil od obrubníka, mal som príležitosť splniť si svoj divoký sen, ktorý ma v uplynulých dňoch a týždňoch poháňal vpred: sám sa nepozorovane poprechádzať v daždi.

V opojnej samote som si razil cestu mokrým závojom a hodnotil práve skončené stretnutie. Summers bol mojím spojencom, hoci nie z presvedčenia. Na ľavicovú politiku mojej vlády nemal čas, bolo mu však jasné, že naša porážka nie je v americkom záujme. Vedel, že hospodárske opatrenia eurozóny nielenže zmrzačia Grécko, ale budú znamenať pohromu aj pre Európu a v konečnom dôsledku aj pre Spojené štáty. A vedel, že Grécko je len laboratóriom, kde sa tieto neúspešné opatrenia testujú a vyvíjajú pred nasadením naprieč Európou. Preto mi Summers ponúkol pomocnú ruku. Napriek odlišnej politickej ideológii sme hovorili tým istým ekonomickým jazykom a bez väčších problémov sme rýchlo dospeli k dohode, aké ciele by sme si mali zvoliť a akou taktikou by sme sa k nim mali dopracovať. Mal som pocit, že do taxíka nasadal oveľa spokojnejší, keď som prejavil záujem stať sa insidrom. Ako však dokazuje vydanie tejto knihy, také čosi nebolo veľmi pravdepodobné.

Po návrate do hotela som sa osušil a dve hodiny, než zazvonil budík a povolal ma späť do frontovej línie, som sa s úzkosťou zamýšľal nad tým, ako by na Summersovu otázku odpovedali moji grécki kolegovia z vnútorného okruhu vlády, keby mali byť úprimní. V tú noc som sa rozhodol veriť, že by odpovedali rovnako ako ja.

Neuplynuli ani dva týždne a zmocnili sa ma prvé vážne pochybnosti.

ČIERNE SUPERSKRINKY

Giorgos Chatzis zmizol 29. augusta 2012. Naposledy ho videli na úrade sociálnych vecí v severogréckom mestečku, kde mu oznámili, že prišiel o mesačnú 280-eurovú dávku pre zdravotne ťažko postihnutého. Podľa očitých svedkov sa ani slovom nestážoval. „Očividne bol omráčený a nenachádzal slová,“ uvádzalo sa v novinách. Krátko nato poslednýkrát použil svoj mobilný telefón, aby zavolať manželke. Keďže nikto nebol doma, nechal jej odkaz: „Cítim sa zbytočný. Už ti nemám čo ponúknuť. Postaraj sa o deti.“ Jeho telo našli o niekoľko dní v odľahlej zalesnenej oblasti. Viselo za krk z útesu, mobil ležal obďaleč na zemi.